

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

พระพุทธศาสนา ม.๓

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

ศ.ดร.วิทย์ วิศทเวทย์
ศ.พิเศษ เสฐียรพงษ์ วรรณปก

ผู้ตรวจ

ศ.พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ
รศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร
นายสำรวย สารัตถ์

บรรณาธิการ

นายสมเกียรติ ภูระหงษ์

พิมพ์ครั้งที่ ๑

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ISBN : 978-616-203-277-6

รหัสสินค้า ๒๓๑๓๒๑๐

จัดพิมพ์และจำหน่ายทั่วประเทศโดย
บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจก. จำกัด
142 ถ.เพชรเกษมศาสตร์ เขตพระนคร กทม. 10200
Tel./Fax. **0-2622-2999** (อัตโนมัติ 20 คู่สาย)
พิมพ์ที่ : บริษัท ไทยร่มเกล้า จำกัด โทร. 0-2903-9101-6

www.aksorn.com

ค้นคว้า รุ้ขยายความคิดจาก

ที่พิมพ์กำกับหัวข้อสำคัญในหนังสือเรียนหลักสูตรแกนกลางฯ
ผ่าน www.aksorn.com ไปยังแหล่งความรู้ทั่วไทย-ทั่วโลก

คำนำ

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างยาวนานและเป็นสภาพแวดล้อมที่ครอบคลุมสังคมไทยอย่างกว้างขวาง ด้วยสภาพสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งเทคโนโลยีและวัฒนธรรมที่เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะวัยของนักเรียนซึ่งยังเป็นเยาวชน ก็มีสิ่งเข้ายวนต่าง ๆ ผ่านเข้ามาในชีวิตของเราอยู่ไม่น้อย จึงจำเป็นต้องมีภูมิคุ้มกันให้สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นปกติสุข และเติบโตเป็นบุคคลที่ถึงพร้อมด้วยความรู้ความสามารถ เป็นคนดี มีคุณธรรม และใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

ภูมิคุ้มกันอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้นักเรียนถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติดังกล่าวได้ ก็คือ ศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนาจึงเป็นเรื่องจำเป็น ทั้งนี้เพื่อจะได้เล็งเห็นคุณค่าและตระหนักในความสำคัญของพระพุทธศาสนา อันจะนำไปสู่ความร่วมมือกันในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง ตลอดจนได้มีโอกาสเรียนรู้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่ายิ่ง เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

สำหรับหนังสือเรียนพระพุทธศาสนา เล่มนี้ ได้เรียบเรียงขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ซึ่งในแต่ละชั้นปี (ม.๑-ม.๓) จะมีหนังสือเรียนชั้นละ ๑ เล่ม สามารถใช้เป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนได้ทั้ง ๒ ภาคเรียน

ทั้งนี้ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จะมีเนื้อหาสาระว่าด้วยประวัติความเป็นมา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ พุทธประวัติ พระสาวก ศาสนิกชนตัวอย่าง ชาดก หลักธรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนสุภาษิต หน้าที่ชาวพุทธ และมารยาทชาวพุทธ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและศาสนพิธี การบริหารจัดการและเจริญปัญญา พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา และศาสนากับการอยู่ร่วมกันในประเทศไทย

ซึ่งในการจัดการเรียนการสอน นอกจากภาคความรู้ที่นักเรียนจะต้องศึกษาจากหนังสือเรียนแล้ว ครูผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการร่วมปฏิบัติศาสนพิธี การร่วมปฏิบัติกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา การนำหลักธรรมมาใช้ หรือการฝึกสมาธิ ซึ่งก็จะช่วยให้นักเรียนได้เข้าใจและเห็นถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนามากขึ้น

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนพระพุทธศาสนาเล่มนี้ จะช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยให้นักเรียนมีคุณภาพ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ทุกประการ

คณะผู้เรียบเรียง

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑	ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเผยแผ่และการนับถือพระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ความสำคัญของพระพุทธศาสนา	๑ ๒ ๕ ๒๒
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒	พุทธประวัติ พระสาวก ศาสนิกชนตัวอย่าง และชาดก พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา ศาสนิกชนตัวอย่าง ชาดก	๒๙ ๓๐ ๓๙ ๔๘ ๕๕
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓	หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พระรัตนตรัย อริยสัจ ๔ การปฏิบัติตนตามหลักธรรมในการพัฒนาตนเพื่อเตรียมพร้อม สำหรับการทำงานและการมีครอบครัว	๕๙ ๖๐ ๖๒ ๘๓
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔	พระไตรปิฎกและพุทธศาสนสุภาษิต พระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต	๙๑ ๙๒ ๙๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕

หน้าที่ชาวพุทธและมารยาทชาวพุทธ
หน้าที่ของพระภิกษุในการปฏิบัติตามหลัก
พระธรรมวินัยและจริยาวัตรอย่างเหมาะสม
มารยาทชาวพุทธ
หน้าที่ชาวพุทธ

๑๐๑
๑๐๒
๑๐๕
๑๐๗

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและศาสนพิธี
ประวัติและการปฏิบัติตนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
ศาสนพิธี

๑๑๗
๑๑๘
๑๓๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗

การบริหารจิตและการเจริญปัญญา
การสวดมนต์แปลและแผ่เมตตา
การบริหารจิต
การเจริญปัญญาโดยการคิดแบบโยนิโสมนสิการ
การนำวิธีการบริหารจิตและเจริญปัญญาไปใช้ในชีวิตรประจำวัน

๑๓๙
๑๔๐
๑๔๓
๑๔๗
๑๕๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๘

พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา
พระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจพอเพียง
พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน
พุทธธรรมกับเศรษฐกิจพอเพียง

๑๕๕
๑๕๖
๑๕๗
๑๖๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๙

ศาสนากับการอยู่ร่วมกันในประเทศไทย
วิถีการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน
วิถีการดำเนินชีวิตของคริสต์ศาสนิกชน
วิถีการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม
วิถีการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
ความแตกต่างของการดำเนินชีวิตของศาสนิกชนศาสนาต่าง ๆ
วิธีการยอมรับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในแต่ละศาสนาในประเทศ

๑๖๗
๑๖๘
๑๗๒
๑๗๕
๑๘๐
๑๘๓
๑๘๔

บรรณานุกรม

๑๘๗

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

ประวัติและ ความสำคัญของ พระพุทธศาสนา

ตัวชี้วัด

- อธิบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ (ส ๑.๑ ม.๓/๑)
- วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมและความสงบสุขแก่โลก (ส ๑.๑ ม.๓/๒)

สาระการเรียนรู้แกนกลาง

- การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศต่างๆทั่วโลก และการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเหล่านั้นในปัจจุบัน
- ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมและความสงบสุขให้แก่มวลมนุษยชาติ

นับตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่จากชมพูทวีปไปสู่ดินแดนต่างๆ โดยหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักสากล ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ สปีชีส์ ถ้าชนใดมีความเชื่อมั่นศรัทธาและปฏิบัติตามหลักคำสอนแล้วก็จะย่อมจะเข้าถึงความสุขที่แท้จริงของชีวิตได้เช่นกัน

หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา นอกจากสอนเน้นเรื่องการพัฒนาตนแล้ว ยังสอนให้รู้จักการสร้างประโยชน์สุขให้แก่ผู้อื่น ขณะเดียวกันก็ยังมีส่วนช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมและสร้างความสุขให้แก่โลกอีกด้วย

๑. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ทรงพิจารณาเห็นว่า ธรรมที่พระองค์ตรัสรู้นี้ลึกซึ้งและประณีต ยากที่บุคคลซึ่งยังหมกมุ่นอยู่ในกิเลสจะรู้เห็นตามได้ แต่ด้วยพระกรุณาคุณที่มีต่อชาวโลก และด้วยเชื่อมั่นพระทัยว่ามนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง จึงทรงตัดสินพระทัยประกาศหลักคำสอนของพระองค์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งสมัยพุทธกาล ศูนย์กลางการเผยแผ่ขึ้นอยู่กับพระพุทธเจ้า แม้ภายหลังพระองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว แต่เหล่าพระสาวกยังได้สืบสานพุทธปณิธานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบต่อกันมา โดยมีสถาบันพระมหากษัตริย์ทรงอุปถัมภ์ทำนุบำรุง และส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แผ่ขยายไปในดินแดนต่างๆ ของชมพูทวีปและดินแดนใกล้เคียง จนเจริญรุ่งเรืองสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

พระเจ้าอโศกมหาราชทรงโปรดฯ ให้สร้างเสาหินและบนหัวเสาแกะสลักเป็นรูปสิงห์ในดินแดนชมพูทวีปที่พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ไปถึง

๑.๑ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยโบราณ

๑) การเผยแผ่ด้วยการแสดงธรรมหรือการเทศน์ เป็นการแสดงหลักธรรมคำสอนโดยอาศัยพระสงฆ์หรือผู้รู้เป็นผู้บอก ชี้นำ และสั่งสอนหลักธรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยวิธีการนี้ ผู้เผยแผ่จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนเป็นอย่างดี การเทศน์หรือการแสดงธรรมเป็นรูปแบบการเผยแผ่ธรรมที่ใช้ได้ผลดีมาทุกยุคสมัย เพราะสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ฟังได้ตามเป้าหมาย ทั้งกลุ่มเป้าหมายเฉพาะบุคคล กลุ่มย่อย หรือกลุ่มใหญ่ที่มีผู้ฟังเป็นจำนวนมาก การเผยแผ่ด้วยการเทศน์นี้รวมถึงการปาฐกถา การอภิปราย และการสนทนาธรรม

๒) การเผยแผ่ด้วยการศึกษาและการปฏิบัติธรรม ในยุคแรกของการศึกษาพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาแบบมุขปาฐะ คือ การจดจำและถ่ายทอดกันโดยอาศัยการบอกและการท่องจำสืบต่อกันมา และมีพระสงฆ์เป็นแบบอย่างของการปฏิบัติ เนื่องจากการถ่ายทอดด้วยวิธีการท่องจำอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดและคลาดเคลื่อนได้ ต่อมาราว พ.ศ. ๔๓๓ จึงได้มีการจัดการจาริกพระพุทธรูปจะเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้น เพื่อให้การศึกษาปฏิบัติเป็นไปได้อย่างถูกต้องตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอน

๓) สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่

ในยุคแรกของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะเจาะจงกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ กลุ่มผู้นำทางสังคม ได้แก่ พระมหากษัตริย์ นักปกครอง และนักคิดปัญญาชน เพราะกลุ่มคนเหล่านี้ถือเป็นศูนย์กลางความเชื่อและความหวังของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระมหากษัตริย์ หากพระมหากษัตริย์พระองค์ใดทรงเลื่อมใสและยอมรับนับถือศาสนาใดแล้ว ประชาชนในปกครองย่อมเชื่อและนับถือตาม เมื่อพระมหากษัตริย์พระองค์ใดทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ถือเป็นพระราชภาระในการบำรุงพระพุทธศาสนา ก็เป็นเหตุให้เหล่าข้าราชการและประชาชนในปกครองถือเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ ราชสำนักจึงถือเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยโบราณ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสถาบันพระมหากษัตริย์จึงเป็นสถาบันหลักที่สะท้อนถึงความเจริญ ความเสื่อมของพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ดังเช่นในปลายพุทธศตวรรษที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราชทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทรงส่งพระธรรมทูต ๙ สาย ออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นต่างๆ ของชมพูทวีปและดินแดนใกล้เคียง เช่น ศรีลังกา เนปาล อัฟกานิสถาน อิหร่าน และประเทศต่างๆ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งในยุคต่อๆ มาที่พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายเข้าไปในทิเบตและจีน ก็ล้วนเป็นผลมาจากสถาบันพระมหากษัตริย์ทรงให้ความอุปถัมภ์ทำนุบำรุงเป็นอย่างดียิ่งนั่นเอง

หลังจากที่หลายประเทศได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ต่อมาบางประเทศก็ได้กลายมาเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังประเทศใกล้เคียง เช่น จีน เผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่เกาหลีและญี่ปุ่น หรือศรีลังกาเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศพม่าและไทย เป็นต้น

๑.๒ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยปัจจุบัน

ปัจจุบันเป็นยุคสมัยของความเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ โลกเปลี่ยนไปภายใต้ความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นแรงขับเคลื่อน ส่งผลทำให้เกิดโลกไร้พรมแดน ที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลเข้าถึงกัน เป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสารและเครือข่ายสังคมออนไลน์ (social network) ในรูปแบบต่างๆ มนุษย์ซึ่งมีวิถีการดำรงชีวิตในสังคมข้อมูลข่าวสาร ย่อมมีความแตกต่างจากสังคมในอดีต การจะนำหลักพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนในสังคม ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นจะต้องใช้เทคโนโลยีเข้ามาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยหากนับระยะเวลาตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๕ เป็นต้นมา เราอาจสรุปแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันได้ ดังนี้

๑) การเผยแผ่ด้วยการแสดงธรรมหรือการเทศน์ การแสดงธรรมด้วยการเทศน์ ถือเป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เป็นลักษณะเฉพาะและเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในพระพุทธศาสนา และใช้กันมาทุกยุคสมัยแม้ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงปาฐกถาธรรม เป็นวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่นิยมกันแพร่หลายในปัจจุบัน

๒) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านองค์กรทางพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนา มีถิ่นกำเนิดในประเทศอินเดีย มีความเจริญรุ่งเรืองและมีศูนย์กลางอยู่ในทวีปเอเชีย ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๕ เป็นต้นมา พุทธศาสนิกชนชาวเอเชีย เช่น จีน ทิเบต ญี่ปุ่น ได้มีการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานไปทำมาหากินในทวีปยุโรปและทวีปอเมริกา ได้นำเอาพระพุทธศาสนาเข้าไปเผยแผ่ในดินแดนเหล่านั้นด้วย จึงกล่าวได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่วงนั้นเป็นการเผยแผ่ตามวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนที่มีการอพยพถิ่นฐานและนำพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จนกลายเป็นแบบอย่างให้คนในถิ่นนั้นเกิดศรัทธาเลื่อมใสและนับถือตาม

อย่างไรก็ตาม เพื่อความเป็นเอกภาพและเป็นปึกแผ่นในการปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา รวมทั้งการพัฒนากิจการนบถือพระพุทธศาสนาให้มีการมุ่งเน้นคุณค่าในหลักคำสอน มีการศึกษาและวิเคราะห์หลักธรรมอย่างเป็นระบบ จึงได้มีการรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ ทั้งระดับชาติและนานาชาติ ได้แก่

๒.๑) วัดหรือพุทธศาสนสถาน เป็นศูนย์รวมการศึกษาและการปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา วัดจึงเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนและผู้สนใจศึกษาพระพุทธศาสนาทั่วไป ปัจจุบันมีวัดในพระพุทธศาสนาทั้งนิกายเถรวาท มหายาน และพระพุทธศาสนานิกายอื่นได้รับการก่อตั้งขึ้นในประเทศต่างๆ เป็นจำนวนมาก

๒.๒) สมาคม มูลนิธิ และชมรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา องค์กรทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญต่อการฟื้นฟูและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ เช่น สมาคมมหาโพธิ์ในประเทศอินเดีย องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก สมาคมบาลีปกรณ์ในประเทศไทย เป็นต้น ซึ่งเกิดขึ้นโดยอาศัยแรงศรัทธาและความเสียสละของพุทธศาสนิกชนในประเทศนั้นๆ ร่วมกันก่อตั้งขึ้น องค์กรทางพระพุทธศาสนาเหล่านี้ นอกจากเป็นศูนย์รวมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และปฏิบัติตามพระพุทธศาสนาแล้ว ยังทำหน้าที่ด้านสังคมสงเคราะห์ปัจจัยสี่ ช่วยเหลือประชาชนโดยไม่แบ่งแยกศาสนาในวาระและโอกาสต่างๆ ทั้งในยามปกติและในยามเกิดภัยพิบัติ

๒.๓) สถาบันเฉพาะทางพระพุทธศาสนา เพื่อทำการศึกษาวินัยวิทยาการทางพระพุทธศาสนา ปัจจุบันมีการก่อตั้งสถาบันหรือหน่วยการศึกษาเฉพาะทางพระพุทธศาสนาขึ้นหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในประเทศไทย ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษาในมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดในสหราชอาณาจักร เป็นต้น

๓) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติธรรม หลักการสำคัญประการหนึ่งของพระพุทธศาสนา คือ การบรรลุผลหรือเป้าหมายจากการปฏิบัติด้วยตนเอง พระพุทธเจ้า พระสงฆ์ หรือผู้แสดงธรรมเป็นเพียงกัลยาณมิตรที่คอยบอกธรรมและแนะนำสิ่งที่ถูกต้องดีงาม บุคคลจะประสบความสำเร็จจากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง วัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนา เป็นสื่อกลางและศูนย์รวมให้พุทธศาสนิกชนได้ปฏิบัติตามหลักคำสอนที่ได้ศึกษา ปัจจุบันการปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าเป็นที่นิยมและศรัทธาเลื่อมใสของคนทั่วไปเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับชาวตะวันตก เพราะถือเป็นรูปแบบการฝึกพัฒนาตนเองโดยเริ่มต้นจากการพัฒนาจิตเป็นสำคัญ

สื่อมากมายในปัจจุบันทั้งหนังสือ วีซีดี อินเทอร์เน็ต ช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้กว้างไกลและสะดวกมากขึ้น

๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อเทคโนโลยี อิทธิพลจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร ส่งผลให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ได้อาศัยเทคโนโลยีและการสื่อสารมาเป็นเครื่องมือการเผยแผ่หลักธรรม ผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อินเทอร์เน็ต สื่อสังคมออนไลน์ และสื่อผสมที่เรียกว่า “มัลติมีเดีย” (multimedia) ต่างมีบทบาทสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน เช่น การที่พระสงฆ์ผู้มีชื่อเสียงเขียนเรียงเรียงหนังสือธรรมะที่มีเนื้อหาอ่านเข้าใจได้ง่าย สนุกสนาน และให้แง่คิดคติสอนใจที่ดี การบรรจุประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาลงในอินเทอร์เน็ต ซึ่งคนทั่วไปสามารถเข้าไปศึกษาค้นคว้าได้อย่างสะดวก เป็นต้น

๒. การเผยแผ่และการนับถือพระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ ทั่วโลก

พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในชมพูทวีปมาโดยลำดับ จนเมื่อถึงพุทธศตวรรษที่ ๓ ในรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ภายหลังการทำสงครามครั้งที่ ๓ พระองค์ได้ส่งสมณทูต ๙ สาย ออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังนานาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในดินแดนใกล้เคียงกับชมพูทวีป จากจุดเริ่มต้นนี้เองทำให้พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายไปทั่วทุกภูมิภาคของโลก ทั้งในทวีปเอเชีย ทวีปยุโรป ทวีปออสเตรเลีย และทวีปอเมริกา และเจริญแพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้ ด้วยอาศัยเหล่าพุทธสาวกได้สืบสานพุทธปณิธานในการสร้างสันติสุขให้แก่ประชาคม นำหลักพระพุทธศาสนาไปเสริมสร้างความสงบสุข และสร้างสรรค์จริยธรรมอันดีงามให้แก่ชาวโลกตลอดมา

๒.๑ การเผยแผ่และการนับถือพระพุทธศาสนาในทวีปเอเชีย

พระพุทธศาสนาถือกำเนิดในดินแดนชมพูทวีปหรือประเทศอินเดียปัจจุบัน เจริญรุ่งเรืองในอินเดียในสมัยพุทธกาล ภายหลังได้แผ่ขยายไปยังประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชีย และไปเจริญรุ่งเรืองมั่นคงในประเทศศรีลังกาและกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาเรียนรู้และเผยแผ่พระพุทธศาสนา จุดเริ่มต้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปเอเชียที่มีหลักฐานปรากฏอย่างชัดเจนเกิดขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๓ ภายหลังจากการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนต่างๆ

เมื่อพระพุทธศาสนาเข้าไปเจริญรุ่งเรืองในประเทศต่างๆ แล้ว ได้ถูกหล่อหลอมและผสมกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประชาชนในถิ่นนั้นๆ ทำให้เกิดรูปแบบการนับถือพระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถแยกรายละเอียดเป็นประเทศต่างๆ ได้ ดังนี้

๑) ประเทศอินเดีย เป็นดินแดนแห่งพุทธมาตุภูมิ พระพุทธเจ้าผู้เป็นองค์ศาสดาของพระพุทธศาสนาเสด็จอุบัติขึ้นในที่แห่งนี้ พระองค์ได้ทรงก่อตั้งพระพุทธศาสนาและประกาศหลักคำสอนแก่ประชาชนชาวอินเดียเป็นเบื้องต้น พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและยังประโยชน์สุขแก่ประชาชนชาวอินเดียเรื่อยมา จนถึงประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ร่องรอยการเสื่อมถอยของพระพุทธศาสนาในอินเดียก็ได้ปรากฏขึ้น

พระพุทธเมตตาที่มหาสถูปพุทธคยาประเทศอินเดีย แสดงถึงการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในมาตุภูมิให้รุ่งเรืองอีกครั้ง

อย่างไรก็ตามในยุคการกอบกู้อิสรภาพของอินเดีย พระพุทธศาสนาได้กลับมาเจริญขึ้นอีกครั้ง โดยมีบุคคลหลายท่านที่เห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนา เช่น

เซอร์ อเล็กซานเดอร์ คันทิงแฮม ชาวอังกฤษ ในยุคที่อังกฤษปกครองอินเดีย ท่านเป็นผู้ทำให้เกิดการสำรวจโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา นับได้ว่าท่านเป็นผู้บุกเบิกการขุดค้นโบราณสถานทางพระพุทธศาสนาในอินเดียให้ปรากฏแก่โลก ทำให้ชาวอินเดียหันมาสนใจต่อมรดกอันเป็นผลผลิตทางความคิดและความเพียรพยายามของคนอินเดียเอง ทำให้เกิดกระบวนการรื้อฟื้นการเรียนรู้พระพุทธศาสนาขึ้นในหมู่ปัญญาชนชาวอินเดีย

เซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ เป็นผู้มียุทธศาสตร์สำคัญในด้านวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ท่านได้เขียนงานพุทธประวัติที่ชื่อว่า *“ประทีปแห่งเอเชีย”* (The Light of Asia) ทำให้เรื่องราวของพระพุทธเจ้าและพระพุทธศาสนาเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายทั่วโลก

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๓๔ **อนาคาริก ธรรมปาละ** ชาวศรีลังกา ผู้มีความศรัทธาอย่างสูงส่งต่อพระพุทธศาสนาและมีความปรารถนามุ่งมั่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้ก่อตั้ง *“มหาโพธิสมาคม”* ขึ้น ภายได้ความร่วมมือของเหล่าปัญญาชนชาวอินเดียและเหล่ากัลยาณมิตรชาวต่างชาติผู้มีความศรัทธาและห่วงใยในพระพุทธศาสนา มหาโพธิสมาคมได้กลายเป็นศูนย์กลางการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดีย โดยการจัดให้มีพิธีกรรม การบรรยายธรรม ปาฐกถาธรรม รวมทั้งการออกนิตยสารภาคภาษาอังกฤษชื่อว่า *“มหาโพธิวิวั”* (Mahabodhi Review) เพื่อเผยแพร่งิจกรรมและแนวคิดทางพระพุทธศาสนา

ในยุคหลังของการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดีย ได้มีชาวอินเดียที่มีบทบาทสำคัญท่านหนึ่ง คือ **ดร.อัมเบดการ์** เป็นแกนนำชาวอินเดียวรรณะศูทร ประกาศปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ นับถือพระพุทธศาสนา รวมทั้งผู้นำชาวอินเดียท่านอื่นๆ แม้มิใช่พุทธศาสนิกชนแต่ก็ให้ความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา ปัจจุบันจึงทำให้ประชาชนชาวอินเดียประกาศตนนับถือพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น โดยรัฐบาลอินเดียให้การสนับสนุนงานพระพุทธศาสนา ด้วยการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงสนับสนุนพุทธศาสนิกชนต่างประเทศในการสร้างวัดพระพุทธศาสนาขึ้นในอินเดีย เพราะชาวอินเดียโดยทั่วไปต่างระลึกเสมอว่าพระพุทธเจ้าคือบุคคลผู้นำเกียรติภูมิอันสูงส่งมาสู่อินเดีย

๒) ประเทศศรีลังกา เป็นดินแดนที่ประชาชนศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงเรื่อยมา หลักคำสอน กิจกรรม และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ได้ฝังรากลึกลงในวิถีชีวิตของประชาชนชาวศรีลังกาอย่างแนบแน่น การสืบทอดพระพุทธศาสนาของศรีลังกามีความใกล้ชิดกับไทย ทำให้รูปแบบการนับถือพระพุทธศาสนาของไทยและศรีลังกามีความผูกพันกันอย่างแนบแน่นตลอดมา

พระพุทธศาสนาเริ่มเข้าสู่ประเทศศรีลังกาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. ๒๓๖ - ๒๔๗ เมื่อครั้งพระเจ้าอโศกมหาราชส่งพระมหินทเถระและพระภิกษุณีสังฆมิตตาไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศรีลังกา ต่อมาในรัชสมัยของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ภายได้การอุปถัมภ์ขององค์พระมหากษัตริย์ ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญอย่างแพร่หลาย พระองค์ทรงประกาศให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ซึ่งเป็นเช่นนี้สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน และการทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๔ ก็ได้กระทำกันที่เมืองอนูราธปุระ ประเทศศรีลังกา

พระพุทธรูปศาสนาเถรวาทเคยเจริญรุ่งเรืองมากที่สุดในศรีลังกา จนได้ชื่อว่าเป็นอู่อารยธรรมทางพระพุทธศาสนา ภายหลังจากการเสื่อมถอยของพระพุทธศาสนาในอินเดีย มีนักปราชญ์และ

วัดอัมมัลลา ประเทศศรีลังกา แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาของชาวศรีลังกาที่มีต่อพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง

ชาวพุทธทั่วโลกมุ่งเข้าไปศึกษาหาความรู้และได้นำเอาพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทไปเผยแพร่ในประเทศของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น พม่า ไทย เป็นต้น ได้นำเอาพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์เข้ามาประดิษฐานในประเทศของตน

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ของพระพุทธศาสนาในศรีลังการุ่งเรืองและเสื่อมลงแตกต่างกันออกไปในแต่ละยุคสมัย โดยมีฐานสำคัญแห่งความเสื่อมและความเจริญอยู่ที่การอุปถัมภ์บำรุงของพระมหากษัตริย์และเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครอง

จึงกล่าวได้ว่าความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในศรีลังกาเปลี่ยนแปลงไปตามอำนาจทางการเมืองการปกครอง โดยใน พ.ศ. ๒๒๘๒ - ๒๒๙๐ เป็นช่วงเวลาหนึ่งที่พระพุทธศาสนาในศรีลังกาเกิดการเสื่อมลงมากที่สุด พระเจ้าศรีวิชัยราชสิงห์ได้ส่งทูตมาขอพระสงฆ์จากไทยเพื่อไปอุปสมบทให้กุลบุตรชาวศรีลังกา แต่เกิดเรืออัปปางในระหว่างการเดินทาง ต่อมาใน พ.ศ. ๒๒๙๖ กษัตริย์ศรีลังกาโดยคำแนะนำของสามเณรสรณังกร ได้ส่งทูตมาขอพระสงฆ์จากกรุงสยามอีกครั้ง กรุงสยามในรัชสมัยของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจึงได้จัดส่งคณะพระสงฆ์ชาวไทยภายใต้การนำของพระอุบาลีมหาเถระ เดินทางไปยังศรีลังกาและให้การอุปสมบทแบบไทยแก่กุลบุตรชาวศรีลังกา สามเณรรูปแรกที่ได้รับการอุปสมบท คือ สามเณรสรณังกร ซึ่งต่อมาได้เป็นสมเด็จพระสังฆราชแห่งศรีลังกา ในนิกายสยามวงศ์เป็นพระองค์แรก

๓) ประเทศเนปาล ในอดีตเนปาลเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของประเทศอินเดีย อันเป็นสถานที่ตั้งของสวนลุมพินีวัน สถานที่ประสูติของพระพุทธเจ้า ร่องรอยของพระพุทธศาสนาในอดีตที่แสดงความศรัทธาของชาวเนปาลที่มีต่อพระพุทธศาสนาที่ปรากฏให้เห็น นอกจากสวนลุมพินีวันแล้ว วัดและพุทธโบราณสถานที่เจ้าหญิงจารุมติ พระราชธิดาของพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงสร้างไว้ยังปรากฏเป็นหลักฐานในนครกาฐมาณฑุ เมืองหลวงของประเทศเนปาลในปัจจุบัน

พระพุทธศาสนาเถรวาทได้เจริญรุ่งเรืองอย่างมากในประเทศเนปาลในยุคแรก จากการที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งพระมัทรมิณะเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนแถบนี้ ต่อมาพระพุทธศาสนาเถรวาทเสื่อมถอยลง เนปาลได้กลายเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาฝ่ายนิกายตันตระ ซึ่งผสมผสานกับความเชื่อพื้นเมืองที่เชื่อในคาถาอาคมและไสยศาสตร์

ปัจจุบันได้มีความพยายามฟื้นฟูพระพุทธศานานิกายเถรวาทในเนปาลอย่างต่อเนื่อง คณะสงฆ์เนปาลได้กราบทูลเชิญสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จไปในการบรรพชาและอุปสมบทกุลบุตรชาวเนปาล รวมถึงยังได้ส่งพระภิกษุสามเณรและกุลบุตรชาวเนปาลมาศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วก็ได้กลับไปเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มาตุภูมิ

๔) ประเทศภูฏาน พระพุทธศาสนาเข้าสู่ภูฏานในราว พ.ศ. ๘๐๐ - ๑๒๐๐ โดยท่าน **คุรุปัทมสัมภาวะหรือออกเยน คุรุ รินโปเช** ซึ่งเดินทางจากทิเบตเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภูฏาน ด้วยหลักคำสอนและพิธีกรรมของพระพุทธศาสนาแบบวัชรยาน ที่ผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนที่เชื่อในเรื่องเวทมนตร์และภูตผีปิศาจ พระพุทธศาสนาแบบวัชรยานจึงเจริญรุ่งเรืองและเป็นศาสนาประจำชาติในประเทศภูฏาน

ต่อมาในราว พ.ศ. ๑๗๖๓ **ลามะปาโชหรือตรุกอมชิงโป** ซึ่งเป็นชาวทิเบต ได้เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในภูฏานและก่อตั้งนิกายตรุกปะกักคุชั่น ซึ่งได้เจริญแพร่หลายมาก จนถึงยุคของท่าน **งาวังนัมเยล** ผู้นำนิกายตรุกปะกักคุชั่นในขณะนั้น ซึ่งถือว่าเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและสร้างความเจริญให้กับภูฏาน ได้สร้างซงหรือตึกอาคารสถานที่ทำงานขึ้นมากมาย ที่สำคัญคือ **พูนาคาซง** ซึ่งเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญของชาวภูฏาน เช่น พิธีสถาปนาเจเคนโปหรือสมเด็จพระสังฆราช เป็นสถานที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราช เป็นสำนักงานกลางบริหารงานคณะสงฆ์ของภูฏาน เป็นต้น นอกจากนั้น ท่านยังได้รวบรวมชาวภูฏานให้เป็นหนึ่งเดียว จนได้สมญานามว่า **“ชัปดรุง”** หมายถึง บุคคลที่ทุกคนต้องยอมอ่อนน้อมให้หรือผู้ที่ทุกคนยอมศิโรราบแทบเท้า

ภาพวาดคุรุปัทมสัมภาวะ ผู้นำพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในประเทศภูฏาน

และได้วางรากฐานการปกครองภูมณฑลด้วยกฎหมาย ๒ ฉบับ คือ อาณาจักรหรือกฎหมายทางโลก เรียกว่า “ซา ลุง มิลุ ลุง” และพุทธจักรหรือกฎหมายทางใจ เรียกว่า “โล ทริม มิลุ ทริม”

พระราชวังโปตาลา ตั้งอยู่บนที่ราบสูงทิเบต เป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ ภายในแบ่งเป็นพระราชวังสีขาว เป็นที่อยู่ของพระ โรงเรียนสอนศาสนา พระราชวังสีแดง เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม พระราชวังสีเหลือง เป็นที่ประชุมสงฆ์

ปัจจุบันชาวภูมณฑลมีความศรัทธาและยึดมั่นในพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เมื่อมีลูกนิยมให้พระสงฆ์เป็นผู้ตั้งชื่อให้ในความหมายดีๆ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและครอบครัว ครอบครัวใดมีลูกชายมักจะส่งไปบวชเรียนตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อศึกษาหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

๕) เขตปกครองตนเองทิเบต เป็นเขตปกครองตนเองของประเศจีน เป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนานิกายวัชรยานได้เคยรุ่งเรืองสูงสุด พระพุทธศาสนาในทิเบตมีลักษณะเฉพาะ คือ เป็นการผสมผสานระหว่างพระพุทธศาสนา มหายานแบบตันตระจากอินเดียและจีน กลายเป็นมหายานแบบวัชรยานในทิเบต

พ.ศ. ๙๗๖ พระเจ้าลาโซ โธรี เย็นเซ เป็นพระมหากษัตริย์ทิเบตพระองค์แรกที่นับถือพระพุทธศาสนา โดยได้รับพระพุทธรูปและคัมภีร์พระพุทธศาสนาเข้ามาในทิเบต จากชาวอินเดีย ซึ่งนำมาเป็นเครื่องบรรณาการ จึงเป็นครั้งแรกที่ชาวทิเบตได้รู้จักพระพุทธศาสนา แต่ยังไม่แพร่หลายมากนัก อย่างไรก็ตาม ด้วยอิทธิพลพระพุทธศาสนาจากอินเดีย ซึ่งเข้ามาสู่ทิเบตในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ และประดิษฐานมั่นคงในทิเบตในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ส่งผลให้ชนชาติทิเบตกลายเป็นผู้ใฝ่สันติสุข และเป็นผู้อารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จนมีการประดิษฐ์อักษรพิเศษเพื่อจารึกหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา โดยนำแบบอย่างมาจากอักษรอินเดีย

ในสมัยของพระเจ้าซรอนซันกัมโป ทรงส่งเสริมให้มีการศึกษาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และประกาศให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ โดยการสนับสนุนของพระมเหสีทั้งสองของพระองค์ คือ พระนางเหวินเฉิง พระธิดาของจักรพรรดิถังไท่จงจากจีน และพระนางภริคุติเทวี พระธิดาของกษัตริย์อัมสวามแห่งเนปาล พระมเหสีทั้งสองพระองค์ทรงนับถือพระพุทธศาสนา มหายานอย่างเคร่งครัด ทรงได้นำเอาพระพุทธรูปและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเข้ามาด้วย ทำให้เป็นที่สนพระทัยของพระองค์ จึงเริ่มศรัทธาและศึกษาพระพุทธศาสนา โดยให้มีการสร้างวัดโจกซันเป็นวัดแห่งแรกในทิเบต รวมทั้งส่งสมณทูตไปศึกษาพระพุทธศาสนาในอินเดีย ตลอดจนนำคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามาแปลเป็นภาษาทิเบต

พระมหากษัตริย์ทิเบตทุกพระองค์ในยุคต่อๆ มา ต่างมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา บางพระองค์ทรงศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างละเอียดลึกซึ้งและถือเป็นปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา จนมีการจัดทำพจนานุกรมทางพระพุทธศาสนาภาษาสันสกฤต-ทิเบตขึ้นฉบับแรก ในประมาณปี พ.ศ. ๑๓๕๗

ก่อนที่ทิเบตจะผนวกรวมเข้าเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของประเทศจีน พระพุทธศาสนาในทิเบตแบ่งออกเป็น ๔ นิกาย คือ นิกายอิงมา ศากยะ การคยปะ และเคลุกปะ ซึ่งนิกายหลังนี้เป็นที่เคารพนับถือกันอย่างแพร่หลายที่สุด พระสงฆ์ในนิกายนี้ เรียกว่า “ลามะ” ส่วนผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองทั้งอาณาจักรและศาสนจักร เรียกว่า “องค์ดาไลลามะ”

ปัจจุบันแม้ทิเบตจะมีสถานะเป็นเพียงเขตปกครองตนเองของจีน แต่สำหรับชาวทิเบตมีวิถีชีวิตยึดมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น เมื่อใดก็ตามที่ชาวทิเบตเดินทางไปกรุงลาซา เพียงมองเห็นยอดพระราชวังโปตาลาจะก้มลงกราบด้วยอักษางคประดิษฐ์ หากมีเด็กเกิดมาในครอบครัว ชาวทิเบตถือว่าจะต้องมีลูกหนึ่งคนออกบวชเพื่อให้เป็นญาติกับพระพุทธศาสนา แม้ว่าชาวทิเบตจะหนีภัยการเมืองไปอยู่ในภูมิภาคใดของโลก แต่ชาวทิเบตไม่เคยละทิ้งหน้าที่ความเป็นชาวพุทธ โดยจะสวดมนต์ภาวนาและปฏิบัติธรรมในทุกๆ ที่ ซึ่งเราจะได้ยินคำสวด โอม มุณี ปัทมะเม หุม ในทุกที่ที่มีชาวทิเบต

๖) ประเทศจีน การที่พระพุทธศาสนาแผ่ขยายและเจริญรุ่งเรืองในประเทศจีน นับเป็นเหตุการณ์สำคัญที่สุดเหตุการณ์หนึ่งในประวัติศาสตร์ของจีนและประวัติศาสตร์ศาสนาของโลก โดยเมื่อพระพุทธศาสนามาเจริญรุ่งเรืองในประเทศจีน ก็ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการสร้างสรรค์อารยธรรมจีนร่วมกับศาสนาขงจื้อและศาสนาเต๋า

จีนเริ่มยอมรับพระพุทธศาสนาอย่างเป็นทางการในรัชสมัยของพระเจ้าฮั่นหมิงตี้ แห่งราชวงศ์ฮั่น พระองค์ได้ส่งคณะทูตไปสืบพระพุทธศาสนาทางตอนเหนือของอินเดีย สามารถอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ พระไตรปิฎก และอาราธนาพระเถระชั้นผู้ใหญ่ คือ พระกาศยปมาตังคะและพระธรรมรักษ์ไปประกาศพระพุทธศาสนาที่ประเทศจีนได้สำเร็จ

วัดไป๋หม่าซือ เมืองลั่วหยาง เป็นวัดของพระพุทธศาสนาแห่งแรกในประเทศจีน

พระเจ้าจักรพรรดิฉินได้สร้างวัดพระพุทธศาสนาขึ้นในจีนเป็นครั้งแรกบริเวณนอกพระนครชื่อว่า “ไป๋หม่าซือ” แปลว่า “วัดม้าขาว” เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ม้าที่บรรทุกพระคัมภีร์มาสู่จีน

พระพุทธศาสนาในสมัยราชวงศ์ฮั่นยังไม่แพร่หลายมากนัก เป็นเพียงการนับถือกันในหมู่ชนชั้นสูงเท่านั้น ซึ่งเป็นการนับถือพระพุทธศาสนาผสมผสานกับศาสนาขงจื้อและศาสนาเต๋า ยังไม่มีการตั้งคณะสงฆ์ขึ้น มีเพียงพระภิกษุชาวต่างประเทศจรเข้ามาเป็นครั้งคราว จนเมื่อมีการแปลพระสูตรสำคัญทางฝ่ายมหายาน เช่น คัมภีร์พระอภิธรรม ปรัชญาปารมิตาสูต เป็นต้น คำสอนของพระพุทธศาสนาจึงเริ่มแพร่ขยายกว้างขวางออกไป

พระพุทธศาสนาเจริญสูงสุดในสมัยราชวงศ์ถัง เพราะได้รับการสนับสนุนจากพระเจ้าจักรพรรดิ ตลอดจนนักปราชญ์ราชบัณฑิตต่างๆ โดยมีการสร้างวัดขึ้นหลายแห่ง และมีการแปลพระสูตรจากภาษาบาลีเป็นภาษาจีน เช่น ศรีมัลลาคะเวฬุสูตร ลังกาวตารสูตร ทศภูมิศาสตร์

สมัยราชวงศ์ถังยังได้เกิดนิกายที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาขึ้นอีกหลายนิกาย เช่น นิกายมหายาน นิกายเถียนไท่ นิกายธรรมลักษณะ เป็นต้น

สมัยราชวงศ์หมิงและราชวงศ์หยวน พระพุทธศาสนาได้รับการเอาใจใส่ทำนุบำรุงด้วยดีจากทางฝ่ายบ้านเมือง ที่สำคัญคือ นิกายตันตระ นิกายเซน และนิกายสุขาวดี ได้รับการยกย่องให้เป็นศาสนาประจำราชสำนัก

ผู้ที่ได้ไปดูที่ยังสวรงค์แดนสุขาวดีของพระอมิตาภะพุทธเจ้า จะหลุดพ้นจากสังสารวัฏและได้บำเพ็ญธรรมจนบรรลุนิพพานตามหลักคำสอนของนิกายสุขาวดี

พระพุทธศาสนาในประเทศจีนเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในบางยุคสมัยและเสื่อมลงต่ำสุดในบางช่วงเวลา จนถึงในช่วงของการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๔๙๒ พระพุทธศาสนาได้รับผลกระทบอย่างมาก วัดถูกยึดเป็นสถานที่ทางราชการ ห้ามประกอบศาสนกิจ การเผยแพร่หลักธรรมคำสอนถือเป็นเรื่องต้องห้ามและผิดกฎหมาย พระภิกษุถูกบังคับให้ลาสิกขา พระธรรมคัมภีร์ต่างๆ จำนวนมากถูกเผาทำลายทิ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของการปฏิวัติวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๐๙ - ๒๕๑๒

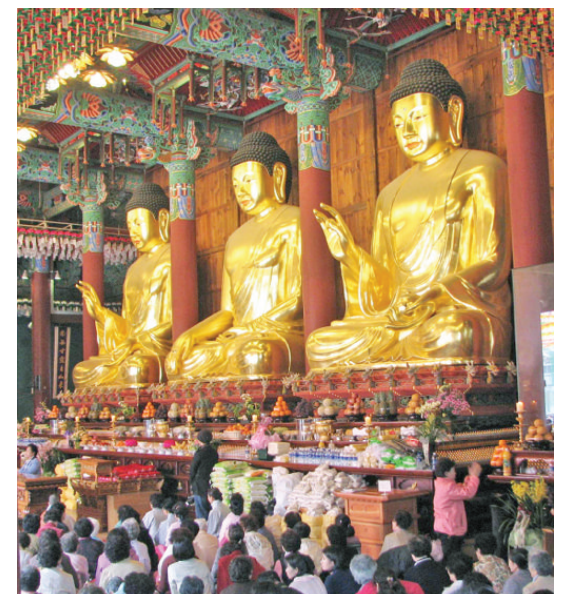
ต่อมาภายหลังจากการถดถอยของเหมา เจ๋อตง ประธานพรรคคอมมิวนิสต์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ รัฐบาลชุดใหม่ของจีนได้ผ่อนปรนการนับถือศาสนาและลัทธิความเชื่อให้กับประชาชนมากขึ้น พุทธศาสนิกชนชาวจีนจึงได้มีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาขึ้นอีกครั้ง ปัจจุบันชาวจีนส่วนใหญ่ได้นับถือพระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับการนับถือลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋า ในขณะที่รัฐบาลจีนก็ได้สนับสนุนให้มีการจัดตั้งพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยจีนและสภาการศึกษาพระพุทธศาสนาขึ้นในกรุงปักกิ่ง เพื่อเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับนานาชาติ

๗) ประเทศเกาหลี ก่อนการเข้ามาของพระพุทธศาสนา ประชาชนชาวเกาหลีได้นับถือศาสนาอื่นอยู่ก่อนแล้ว คือ ศาสนาชามาน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๑๘๕ จีนได้ส่งสมณทูตชื่อ ชุนเตา เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอาณาจักรโคกูรยอบนคาบสมุทรเกาหลี และในปี พ.ศ. ๑๘๕ ได้มีพระภิกษุชาวอินเดียชื่อ มัลลานั้นทะ ได้จาริกผ่านประเทศเกาหลี พร้อมกับนำพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ ด้วยอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมและคติความเชื่อของจีนที่มีต่อเกาหลี จึงทำให้ประชาชนชาวเกาหลีเริ่มหันมาสนใจและยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในเกาหลีระยะหนึ่ง จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ก็ได้เสื่อมโทรมลง ภายหลังจากที่ราชวงศ์ลีหรือราชวงศ์โชซอนเข้ามามีอำนาจและสนับสนุนให้ลัทธิขงจื้อเป็นศาสนาประจำชาติ จึงได้สั่งให้มีการทำลายวัดหรือปิดวัด ห้ามเผยแพร่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และให้ย้ายวัดออกจากเมืองหลวงไปอยู่ในชนบท การประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การอุปสมบท จะต้องได้รับอนุญาตจากทางราชการ

การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในเกาหลีได้เริ่มต้นขึ้นอีกครั้งในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ เป็นต้นมา ซึ่งนอกจากจะมีการสร้างวัดและพระพุทธรูปขึ้นอย่างแพร่หลายแล้ว ยังได้แปลพระไตรปิฎกจากภาษาบาลีเป็นภาษาเกาหลี แล้วจารึกลงบนแผ่นไม้ แผ่นหิน และพิมพ์เป็นเล่มหนังสือไว้จำนวน ๕,๐๔๘ เล่ม รวมเรียกว่า “พระไตรปิฎกฉบับสูง”

ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๘๘ เกาหลีตกอยู่ภายใต้การปกครองของญี่ปุ่น พุทธศาสนิกชนชาวเกาหลีและญี่ปุ่นได้ร่วมกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในเกาหลีให้รุ่งเรือง

วัดโช-กเยซา ศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนในกรุงโซล ประเทศเกาหลีใต้

โดยจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาขึ้น เช่น การออกวารสารทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติธรรม เป็นต้น แต่เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่ ๒ และถอนตัวออกไป ประกอบกับปัญหาทางการเมือง

พระพุทธรูปหินแกะสลักในวัดถ้ำซ้อคกูรัม เมืองคยองจู ประเทศเกาหลีใต้ สร้างขึ้นในสมัยกษัตริย์คยองด็อกแห่งอาณาจักรรวมซิลลา

ส่งผลให้พระพุทธศาสนาเสื่อมลงอีกครั้ง จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๑ เกาหลีถูกแบ่งเป็น ๒ ประเทศ คือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี (เกาหลีเหนือ) ซึ่งปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ และสาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) ซึ่งปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ทำให้พระพุทธศาสนา มีความเจริญรุ่งเรืองเฉพาะในประเทศเกาหลีใต้ เท่านั้น

ในปัจจุบันมีพุทธศาสนิกชนชาวเกาหลีใต้ประมาณ ๓๐ ล้านคน ส่วนมากนับถือพระพุทธศาสนานิกายเซนผสมกับความเชื่อในพระอมิตาภะพุทธเจ้าและพระศรีอริยเมตไตรย์ มีการจัดตั้งพุทธสมาคมขึ้นมากมาย เพื่อเป็นหน่วยงานกลางสำหรับการศึกษาและเผยแผ่

พระพุทธศาสนา องค์การทางพระพุทธศาสนาเหล่านี้อยู่ในความควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ

๘) ประเทศญี่ปุ่น ในสมัยอดีตก่อนการเข้ามาของพระพุทธศาสนา ญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลทางความเชื่อและวัฒนธรรมจากจีน การบูชาบรรพบุรุษของลัทธิขงจื้อนับว่ามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวญี่ปุ่นโดยทั่วไป รวมทั้งความเชื่อในโหราศาสตร์และเวทมนตร์คาถาของลัทธิเต๋า ต่างได้แทรกซึมอยู่ในความเชื่อของศาสนาชินโต อันเป็นศาสนาพื้นเมืองดั้งเดิมของชาวญี่ปุ่น รวมความว่าแม้จุดเริ่มต้นการนับถือพระพุทธศาสนาในญี่ปุ่นจะมาจากเกาหลี แต่ในด้านวัฒนธรรมกลับสืบทอดมาจากจีนเป็นกระแสหลัก พระพุทธศาสนาในญี่ปุ่นจึงเป็นพระพุทธสาสนามหายานที่ผ่านการหล่อหลอมจากอารยธรรมจีน

พระพุทธศาสนาในญี่ปุ่นเริ่มต้นขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๓ เมื่อกษัตริย์เกาหลีมีพระราชประสงค์จะเจริญสัมพันธไมตรีกับญี่ปุ่น จึงได้ทรงส่งคณะทูตนำพระพุทธรูปและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาไปถวายพระเจ้าจักรพรรดิญี่ปุ่น ซึ่งพระองค์ทรงรับไว้ด้วยความเลื่อมใส แต่สถานะของพระพุทธศาสนายังไม่มีการนับถืออย่างแพร่หลาย เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังให้ความเลื่อมใสศาสนาชินโต อันเป็นศาสนาพื้นเมืองดั้งเดิมของบรรพชนญี่ปุ่น

พระพุทธศาสนาในญี่ปุ่นเริ่มเจริญรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับ โดยเริ่มเป็นที่นิยมนับถือกันในกลุ่มชนชั้นสูงก่อนแล้วค่อยแพร่หลายออกไปในกลุ่มประชาชน เริ่มจากต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นต้นมา เมื่อเจ้าชายโซโตกุซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการของพระเจ้าจักรพรรดินีซูอิโกะทรงเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ทรงเอาใจใส่ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาทุกด้าน และประกาศยกให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ในยุคนี้เองที่ได้รับความนิยมว่าเป็น “ยุคสังฆธรรมไพโรจน์” ส่งผลให้พระพุทธสานามหายานเจริญมั่นคงสืบมาจนถึงปัจจุบัน

ในปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ญี่ปุ่นได้ปรับบทบาทพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศ ส่งผลให้เกิดนิกายของพระพุทธศาสนาในญี่ปุ่นขึ้น ๓ นิกายหลัก และเป็นที่เลื่อมใสนับถือกันมาจนถึงปัจจุบัน คือนิกายโจโดหรือนิกายสุขาวดี นิกายเซน และนิกายนิชิเรน

พระพุทธรูปโคบุชิ ประดิษฐานที่วัดโทได ประเทศญี่ปุ่น สะท้อนถึงแรงศรัทธาของชาวญี่ปุ่นที่มีต่อพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาในญี่ปุ่นไม่แตกต่างจากพระพุทธศาสนาในประเทศอื่นๆ มากนัก คือ เหตุการณ์ทางการเมืองการปกครอง มักส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและด้านลบต่อพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและเสื่อมลงในบางยุคสมัย จนภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้ง มีการส่งเสริมการศึกษาและการวิจัยทางพระพุทธศาสนา แปลและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกจากภาษาจีน ทิเบต เกาหลี เป็นภาษาญี่ปุ่น มีการจัดตั้งองค์การทางพระพุทธศาสนา เพื่อการเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนากับประเทศต่างๆ มีการก่อตั้งคณะพุทธศาสน์ขึ้นในมหาวิทยาลัย ตลอดจนจัดการเรียนการสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นการเฉพาะอีกด้วย

๒.๒ การเผยแผ่และการนับถือพระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป

พระพุทธศาสนาได้เริ่มแผ่ขยายเข้าไปในทวีปยุโรป เมื่อประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชียที่นับถือพระพุทธศาสนา เช่น อินเดีย ศรีลังกา พม่า ลาว เขมร และบางส่วนของประเทศจีน ตกอยู่ภายใต้การยึดครองของหลายประเทศจากยุโรป ความสนใจของชาวยุโรปที่มีต่อพระพุทธศาสนา สืบเนื่องจากได้พบเห็นประชาชนชาวพื้นเมืองซึ่งนับถือพระพุทธศาสนา มีหลักปฏิบัติเพื่อความไม่เบียดเบียนและไฝ่สันติ

ด้วยความสนใจในบุคลิกภาพและวิถีชีวิตของคนเอเชีย ชาวยุโรปจึงสนใจและหันมาศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกที่เป็นทั้งภูมิปัญญาและภูมิธรรมของชาวเอเชีย และสิ่งที่เป็นข้อค้นพบของชาวยุโรป คือ ความลุ่มลึกของหลักคำสอนที่มีเหตุผลสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ อันเป็นมูลฐานความเชื่อของคนตะวันตก จึงเกิดการศึกษาและถ่ายทอดหลักธรรมในหมู่ชาวยุโรปด้วยกัน สาเหตุแห่งความประทับใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาของชาวยุโรปมี ดังนี้

๑. การให้อิสระแก่ผู้ศึกษาและนับถือ ชาวยุโรปและชาวตะวันตกโดยทั่วไปมีความเชื่อในหลักการทางวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐาน ไม่บังคับให้ผู้ศึกษาหลักคำสอนเชื่อในทันทีทันใดของพระพุทธเจ้า จนกว่าจะได้ตรวจสอบพิจารณาและลงมือปฏิบัติแล้วได้ผลจริงตามที่ทรงสอนแล้วจึงเชื่อ ทำให้ชาวยุโรปประทับใจมาก

๒. ความเป็นศาสนาแห่งเสรีภาพและเมตตาธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาส่งเสริมให้ประชาคมโลกมีความรัก ความเมตตากรุณาต่อกัน ไม่ข่มเหงรังแกเบียดเบียนทำร้ายกัน รวมทั้งส่งเสริมเสรีภาพ ภราดรภาพ และความเสมอภาค

ด้วยหลักการของพระพุทธศาสนาดังกล่าว ทำให้ชาวยุโรปสนใจการศึกษาพระพุทธศาสนา และประกาศตนเป็นพุทธมามกะเพิ่มขึ้น พร้อมๆ กับการแผ่ขยายของพระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศต่างๆ ในยุโรป และเจริญรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

๑) ประเทศอังกฤษ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอังกฤษ เริ่มต้นขึ้น

ในปี พ.ศ. ๒๓๙๓ เมื่อ นายสเปนเซอร์ อาร์ดี ได้จัดพิมพ์หนังสือชื่อ ศาสนจักรแห่งบูรพาทิศ ออกเผยแพร่ แต่ก็ไม่มีผู้สนใจมากนัก จนในปี พ.ศ. ๒๔๒๒ งานเขียนของ ท่านเซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ ชื่อ ประทีปแห่งเอเชีย ได้รับการพิมพ์เผยแพร่ออกมาอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้ชาวอังกฤษหันมาให้ความสนใจพระพุทธศาสนา มากขึ้นเรื่อยๆ และร่วมกันก่อตั้งสมาคมบาลีปกรณ์ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๒๔ โดยการนำของ ศาสตราจารย์ ทีดับเบิลยูริส เดวิดส์ เพื่อจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาอังกฤษออกเผยแพร่ นอกจากนี้แล้วยังมีพุทธสมาคมระหว่างชาติของพม่า สาขาลอนดอน ได้ตีพิมพ์หนังสือชื่อ

พระพุทธศาสนา พุทธสมาคมแห่งเกรตบริเตนและไอร์แลนด์ ออกวารสารชื่อ พุทธศาสนปริทัศน์ มหาโพธิสมาคมของศรีลังกา สาขาลอนดอน ออกวารสารชื่อ ชาวพุทธอังกฤษและธรรมจักร เป็นต้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอังกฤษอาศัยองค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวม การเผยแผ่ แม้แต่ละองค์กรจะนับถือพระพุทธศาสนาต่างนิกายกัน แต่ก็ได้ร่วมมือกันขับเคลื่อนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างดีเยี่ยม จนเกิดวิหารและวัดทางพระพุทธศาสนาขึ้นในอังกฤษเป็นจำนวนมาก เช่น พุทธวิหารลอนดอนของประเทศศรีลังกา วัดของชาวทิเบต เป็นต้น ส่วนวัดไทย เช่น วัดพุทธปทีป กรุงลอนดอน วัดป่าจิตตวิเวก วัดอมราวดี วัดป่าสันติธรรม เป็นต้น ข้อมูลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติระบุว่า ปัจจุบันมีวัดไทยในประเทศอังกฤษจำนวน ๑๖ วัด

กล่าวโดยสรุป สถานการณ์การเผยแผ่และการนับถือพระพุทธศาสนาในประเทศไทย อังกฤษยังดำเนินไปได้ด้วยดี เพราะได้มีชาวอังกฤษเดินทางเข้ามาอุปสมบทในประเทศไทย และกลับไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในมาตุภูมิหลายรูป ทำให้ปัจจุบันมีชาวอังกฤษประกาศตนเป็นพุทธมามกะเพิ่มขึ้น

๒) ประเทศเยอรมนี พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายและเข้าไปสู่ประเทศเยอรมนี ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ แต่ไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากนัก โดยในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ชาวพุทธกลุ่มแรกนำโดย ดร.คาร์ล ไฮเกนสติกเกอร์ ได้ก่อตั้งพุทธสมาคมเยอรมันขึ้นที่เมืองไลพ์ซิก เพื่อเป็นการส่งเสริมการเผยแผ่การศึกษา และการดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ต่อมาพระพุทธศาสนาเสื่อมลงในยุคที่ลัทธินาซีเรืองอำนาจ

ภายหลังการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้มีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาขึ้นอีกครั้งในประเทศเยอรมนีตะวันตก โดยอาศัยกลุ่มเอกชนซึ่งศรัทธาเลื่อมใสในพระสงฆ์ ร่วมมือกันกับพระสงฆ์จากญี่ปุ่น ไทย ศรีลังกา และทิเบต จัดทำสิ่งพิมพ์ประเภทวารสารและจุลสารออกเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา หนังสือที่ได้รับความนิยมพิมพ์เผยแพร่มากถึง ๖ ชื่ออายุคน คือ หนังสือพุทธวจนะ ซึ่งเรียบเรียงจากภาษาบาลีเป็นภาษาเยอรมัน โดย พระญาณดิลกภิกขุ พระภิกษุชาวเยอรมันรูปแรก ซึ่งได้รับการตีพิมพ์ซ้ำและแปลเป็นภาษาอื่นๆ ไม่น้อยกว่า ๑๐ ภาษา รวมทั้งภาษาไทยด้วย นอกจากนั้น ยังจัดกิจกรรมการอภิปราย สนทนาธรรมและปาฐกถาธรรมขึ้นเป็นประจำ

เมื่อมีการรวมเยอรมนีตะวันตกและเยอรมนีตะวันออกเข้าเป็นประเทศเดียวกัน ก็พอที่จะคาดการณ์ได้ว่า จะมีชาวเยอรมันประกาศตนเป็นพุทธมามกะเพิ่มขึ้น ส่วนมากจะกระจายอยู่ในเมืองใหญ่ เช่น ฮัมบูร์ก เบอร์ลิน สตวร์ทการ์ท มิวนิค โคโลญ แฟรงก์เฟิร์ต เป็นต้น ข้อมูลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติระบุว่า ปัจจุบันมีวัดไทยในเยอรมนีจำนวนถึง ๑๓ วัด แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศเยอรมนีที่มีความก้าวหน้าเป็นอย่างดี

วัดพุทธปทีป เป็นวัดไทยในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ

๓) ประเทศฝรั่งเศส เริ่มขึ้นโดยกลุ่มพุทธศาสนิกชนชาวฝรั่งเศส นำโดย นางสาวคอนสแตนต์ ลอนสเบอริ ในปี พ.ศ. ๒๔๗๑ ได้ร่วมกันก่อตั้งพุทธสมาคมขึ้นภายใต้ชื่อ เล ซามิตู บุดิสเม ในนครปารีส เพื่อเป็นศูนย์รวมการศึกษาและปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท จัดกิจกรรมการแสดงธรรม ปาฐกถาธรรม ตามวาระและโอกาส รวมถึงออกวารสารทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนนิมนต์พระสงฆ์จากไทย พม่า ลาว ไปแสดงธรรมและฝึกอบรมสมาธิวิปัสสนา ปัจจุบันการเผยแผ่และการนับถือพระพุทธศาสนายังไม่รุ่งเรืองมากนัก ข้อมูลของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติระบุว่า ปัจจุบันมีวัดไทยในประเทศฝรั่งเศสจำนวน ๖ วัด

๔) ประเทศรัสเซีย พระพุทธศาสนาเข้าสู่สหภาพโซเวียตในอดีต ตั้งแต่เมื่อครั้งตกอยู่ภายใต้การปกครองของมองโกลซึ่งนำโดยพระเจ้ารกริดเจกิสข่านในปี พ.ศ. ๑๗๖๖ แต่ยังไม่เป็นที่แพร่หลายและนับถือมากนัก ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ มีกลุ่มบุคคล เช่น มาตามเชอร์บาดสกี และ มร.โอเบอร์มิลเลอร์ พยายามนำพระพุทธศาสนาเข้าไปเผยแผ่ผ่านกลุ่มปัญญาชนชาวรัสเซีย มีการก่อตั้งพุทธสมาคมบิบลีโอเธคา พุทธิกา ขึ้น แต่การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก็เป็นไปอย่างจำกัด เพราะรัสเซียในขณะนั้นปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ การเผยแผ่หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจะต้องได้รับอนุญาตแล้วเท่านั้น

ปัจจุบันเมื่อมีการแยกออกเป็นหลายประเทศ ส่งผลให้พุทธศาสนิกชนกระจ่ายไปอยู่ในประเทศต่าง ๆ เช่น รัสเซีย ลิทัวเนีย คาซัคสถาน เป็นต้น ซึ่งโดยมากจะเป็นพระพุทธรูปปางนาคปรก ข้อมูลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติระบุว่า ปัจจุบันมีวัดไทยในรัสเซียเพียง ๑ วัด

๕) ประเทศเนเธอร์แลนด์ พระพุทธศาสนาเข้าสู่เนเธอร์แลนด์ทางการค้า โดยพ่อค้าชาวดัตช์และชาวพื้นเมืองจากประเทศอินโดนีเซียและศรีลังกา ที่เดินทางเข้ามาศึกษาในกรุงอัมสเตอร์ดัม แต่ผู้สนใจและนับถือยังมีน้อย จนถึงในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ชาวพุทธในกรุงเฮกได้ฟื้นฟูชุมชนชาวพุทธขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางกิจกรรมของชาวพุทธในเนเธอร์แลนด์ ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้มีการก่อตั้งกลุ่มพุทธศาสนิกศึกษาขึ้นในกรุงเฮก และในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ก็ได้มีการจัดตั้งพุทธสมาคมแห่งใหม่ขึ้น โดยความอนุเคราะห์ของสถานทูตไทยในกรุงเฮก สถานการณ์พระพุทธศาสนาในเนเธอร์แลนด์มีแนวโน้มว่าจะดำเนินไปได้ดี โดยอาศัยพระสงฆ์ทั้งจากไทย ศรีลังกา และญี่ปุ่น เป็นหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ข้อมูลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติระบุว่า ปัจจุบันมีวัดไทยในเนเธอร์แลนด์จำนวน ๒ วัด

การเผยแผ่และการนับถือพระพุทธศาสนาในประเทศอื่นๆ ในยุโรป ก็ดำเนินไปคล้ายคลึงกัน โดยอาศัยองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่ชาวพุทธร่วมมือกันก่อตั้งขึ้น และมีพระสงฆ์จากทวีปเอเชีย เช่น พม่า ไทย ศรีลังกา ญี่ปุ่น ทิเบต เป็นต้น เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ แม้ภาพรวมจะยังไม่ได้รับการประดิษฐานอย่างมั่นคงก็ตาม แต่เพราะหลักคำสอนอันเป็นสากลและ

ท้าทายต่อการทดสอบ พิสูจน์ มีเหตุมีผล รวมถึงสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้ชาวยุโรปหันมาสนใจศึกษาพระพุทธศาสนามากขึ้น สถาบันการศึกษาหลายแห่งได้บรรจุวิชาพระพุทธศาสนาไว้ในหลักสูตร รวมทั้งก่อตั้งสถาบันเฉพาะทางพระพุทธศาสนาขึ้น เช่น ความพยายามก่อตั้งศูนย์พุทธศาสนศึกษาขึ้นในมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด เป็นต้น

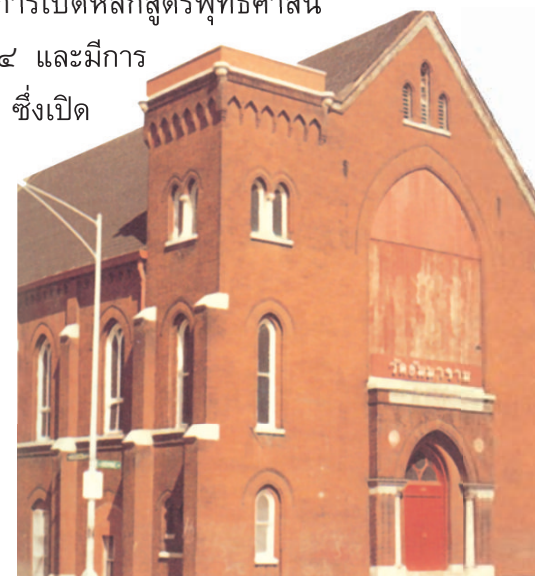
๒.๓ การเผยแผ่และการนับถือพระพุทธศาสนาในทวีปอเมริกาเหนือ

ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีชาวเอเชียอพยพเข้าไปอาศัยอยู่ในทวีปอเมริกาเหนือเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาและแคนาดา เนื่องจากชาวเอเชียมีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน จึงนำเอาธรรมเนียมปฏิบัติของตนเองไปประพฤติปฏิบัติด้วย โดยในระยะเริ่มต้นเป็นการปฏิบัติเฉพาะในกลุ่มของตน และขยายวงกว้างออกไปในกลุ่มประชาชนของประเทศนั้นๆ ในที่สุด

พระพุทธศาสนาในทวีปอเมริกาเหนือได้เจริญรุ่งเรืองในประเทศต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศแคนาดา โดยชาวพุทธญี่ปุ่นได้สร้างวัดของพระพุทธศาสนา นิกายสุขาวัดที่ซานฟรานซิสโกในปี พ.ศ. ๒๔๔๘ มีการก่อตั้งสมาคมพระพุทธศาสนาแห่งอเมริกา ในปี พ.ศ. ๒๔๕๗ และสมาคมสหภาพพระพุทธศาสนาในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ โดยสมาคมเหล่านี้จะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่ การปฏิบัติธรรม และการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

จากความสนใจศึกษาพระพุทธศาสนาของประชาชนชาวอเมริกันและชาวแคนาดา ได้มีการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงวิชาการ โดยการเปิดหลักสูตรพุทธศาสน์ขึ้นในมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ และมีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยพุทธธรรมขึ้นที่รัฐแคลิฟอร์เนีย ซึ่งเปิดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก

ปัจจุบันมีวัดไทยในประเทศสหรัฐอเมริกามากถึง ๑๕๑ วัด และในประเทศแคนาดาจำนวน ๗ วัด โดยพระสงฆ์ไทยได้เดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจ เผยแผ่หลักคำสอน และเป็นผู้นำการปฏิบัติธรรมในนามพระธรรมทูตแห่งคณะสงฆ์ไทย ตลอดจนปลูกสร้างศรัทธาและความเลื่อมใสแก่ประชาชนชาวอเมริกัน นับได้ว่าการเผยแผ่และการนับถือพระพุทธศาสนาในสหรัฐอเมริกา มีความเจริญก้าวหน้ามาก

วัดอัมมาราม เป็นวัดไทยที่ตั้งอยู่ ณ นครชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา

๒.๔ การเผยแพร่และการนับถือพระพุทธศาสนาในทวีปอเมริกาใต้

การนับถือพระพุทธศาสนาในทวีปอเมริกาใต้ ส่วนมากจะเป็นการนับถือของผู้อพยพย้ายถิ่นฐานจากทวีปเอเชียไปทำมาหากินในประเทศต่างๆ ในทวีปอเมริกาใต้ โดยเฉพาะชาวจีน ชาวเกาหลี ชาวญี่ปุ่น ถือเป็นคนกลุ่มแรกที่น่าพระพุทธศาสนาเข้าสู่ทวีปอเมริกาใต้ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยมากกระจายกันอยู่ในเมืองเซาเปาลูและรีโอเดจาเนโร ประเทศบราซิล พุทธศาสนิกชนเหล่านี้ได้ร่วมกันจัดตั้งองค์กรทางพระพุทธศาสนาขึ้นเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษา การปฏิบัติ และการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ตาม การนับถือพระพุทธศาสนายังจำกัดอยู่เฉพาะชาวเอเชียเท่านั้น ส่วนชาวพื้นเมืองแม้จะมีศรัทธา นับถืออยู่บ้างแต่ก็มีจำนวนน้อย

กล่าวโดยสรุป การเผยแพร่และการนับถือพระพุทธศาสนาในทวีปอเมริกาใต้ ยังมีน้อยและอยู่ในวงจำกัดเฉพาะชาวเอเชีย และต้องใช้เวลาพอสมควรในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนให้ชาวพื้นเมืองหันมาเลื่อมใสนับถือพระพุทธศาสนา

๒.๕ การเผยแพร่และการนับถือพระพุทธศาสนาในทวีปออสเตรเลีย

๑) ประเทศออสเตรเลีย ในปี พ.ศ. ๒๔๕๓ พระศาสนธชะ (มร.อี.สติเวนสัน) พระภิกษุชาวอังกฤษซึ่งได้รับการอุปสมบทที่ประเทศพม่า ได้เดินทางไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลีย โดยการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของท่าน เป็นการแนะนำให้ชาวออสเตรเลีย ได้รู้จักพระพุทธศาสนาว่าเป็นศาสนาที่เน้นการพัฒนาจิตใจ ความเคลื่อนไหวการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลียเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้มีการจัดตั้งพุทธสมาคมขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ในรัฐควีนส์แลนด์ นิวเซาท์เวลส์ และวิกตอเรีย และได้มีการก่อตั้งองค์กรทางพระพุทธศาสนาขึ้นอีกในหลายแห่ง จนได้รวมกันเป็นสหพันธ์พระพุทธศาสนาแห่งออสเตรเลีย มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ ณ กรุงแคนเบอร์รา

ปัจจุบันการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลียยังดำเนินไปได้ด้วยดี และมีแนวโน้มว่าจะมีผู้ศรัทธาเลื่อมใสนับถือพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น ข้อมูลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติระบุว่า ปัจจุบันมีวัดไทยในประเทศออสเตรเลียจำนวนมากถึง ๑๘ วัด

๒) ประเทศนิวซีแลนด์ ปัจจุบันแม้ว่าสถานการณ์พระพุทธศาสนาในประเทศนิวซีแลนด์จะยังไม่รุ่งเรืองเหมือนในออสเตรเลียก็ตาม แต่มีแนวโน้มที่ดีในอนาคต การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในนิวซีแลนด์ส่วนใหญ่จะเป็นการดำเนินการโดยพระสงฆ์ชาวอังกฤษ ทิเบต ญี่ปุ่น และไทย โดยความสนับสนุนของพุทธสมาคมแห่งเมืองโอ๊คแลนด์

ปัจจุบันแม้จะมีจำนวนผู้นับถือพระพุทธศาสนาไม่มากนัก จำกัดอยู่เฉพาะในเมืองใหญ่ เช่น เวลลิงตัน ไครสต์เชิร์ช ดูนีดีน โอตาโก เป็นต้น แต่โอกาสในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้เปิดกว้างมากขึ้น ปัจจุบันมีวัดไทยในนิวซีแลนด์จำนวน ๖ วัด

โดยภาพรวมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในทวีปออสเตรเลียปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าไปมากพอสมควร ประชาชนหันมาสนใจศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น มีการให้ความอุปถัมภ์บำรุงวัดและพระสงฆ์ รวมทั้งมีจำนวนวัดของพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น

๒.๖ การเผยแพร่และการนับถือพระพุทธศาสนาในทวีปแอฟริกา

พระพุทธศาสนาเข้าสู่ทวีปแอฟริกาที่พอจะปรากฏร่องรอยเป็นหลักฐานบ้าง คือ ประเทศอียิปต์ และประเทศเคนยา ซึ่งเป็นการเข้าไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างไม่เป็นทางการ

ในประเทศอียิปต์ พระพุทธศาสนาเข้าไปพร้อมกับชาวญี่ปุ่น เกาหลี ไทย ศรีลังกา อินเดีย ซึ่งเดินทางไปศึกษา ทำงาน และท่องเที่ยว โดยชาวพุทธเหล่านี้ได้ถ่ายทอดพระพุทธศาสนาผ่านชาวอียิปต์รุ่นใหม่ ซึ่งไม่ยึดติดกับวัฒนธรรมดั้งเดิมมากนักและพร้อมที่จะรับแนวคิดใหม่แบบพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่จะอยู่ในกรุงไคโรและเมืองอะเล็กซานเดรีย

ในประเทศเคนยา อาจกล่าวได้ว่าชาวเคนยารู้จักพระพุทธศาสนาผ่านชาวพุทธอินเดียและศรีลังกา ซึ่งเดินทางไปทำงานในไร่การเกษตรของชาวอังกฤษในเคนยา ภายหลังการประชุมศาสนาสันติภาพโลกที่นครไนโรบี เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในเคนยาเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น มีความพยายามก่อตั้งชมรมชาวพุทธขึ้นในเคนยา และมีการนิมนต์พระสงฆ์จากจีน ญี่ปุ่น ไทย เดินทางไปแลกเปลี่ยนและเผยแพร่พระพุทธศาสนาบ้างในช่วงเวลาสั้นๆ แต่การเผยแพร่พระพุทธศาสนาก็ยังเป็นไปอย่างจำกัด เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจและการเมืองภายในประเทศ รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและท่าทีของชาวพื้นเมืองที่มีต่อบุคคลต่างศาสนายังไม่เปิดกว้าง การเผยแพร่พระพุทธศาสนาจึงต้องเป็นไปอย่างระมัดระวังและมีข้อจำกัด

พระพุทธศาสนาในทวีปแอฟริกา ยังไม่มีความเจริญก้าวหน้ามากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นการนับถือและการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มชาวพุทธต่างถิ่นที่เข้าไปอาศัยในประเทศเหล่านั้น โดยอาศัยสถานทูตของประเทศของตนเองเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม

จึงกล่าวได้ว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ๒,๕๐๐ ปี ที่พระพุทธศาสนาได้ถือกำเนิดและเผยแพร่ออกสู่ดินแดนต่างๆ ได้มีส่วนในการสร้างสรรค์อารยธรรมที่งดงามให้แก่โลก ตลอดจนสร้างความสงบสุขได้อย่างมากมาย

๓. ความสำคัญของพระพุทธศาสนา

๓.๑ พระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมให้แก่โลก

พระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในการจัดรูปแบบการปกครองที่ดี การจัดระเบียบสังคม และการสร้างสรรค์อารยธรรมให้แก่โลก ดังนี้

๑) ด้านการปกครอง หลักธรรมสำหรับผู้ปกครองบ้านเมือง ได้แก่

๑.๑) การปกครองระบอบราชาธิปไตย สังคมใดปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตย หรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่มีพระมหากษัตริย์มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองแต่เพียงผู้เดียว พระพุทธศาสนาได้เสนอหลักคำสอนที่เน้นให้ผู้ปกครองมีคุณธรรม เป็นผู้นำที่ดี เพราะถ้าผู้นำมีคุณธรรมก็จะปกครองประเทศด้วยความยุติธรรม ปราศจากการเบียดเบียนรังแกผู้ใต้ปกครอง

ผู้ปกครองในระบอบประชาธิปไตยต้องมีคุณสมบัติหรือคุณธรรม ดังนี้

(๑) ทศพิธราชธรรม คุณธรรมสำหรับผู้ปกครองมี ๑๐ ประการ ได้แก่ ทาน ศีล บริจาค อาชชวะ มัททวะ ตบะ อักโกธะ อวิหิงสา ขันติ และอวิโรธนะ

(๒) จักรวรรดิวัตร เป็นหน้าที่ประจำของผู้ปกครอง ๕ ประการ ได้แก่ ธรรมาธิปไตย ธรรมมิการึกษา ธรรมการ ธานุประทาน และสมณพราหมณ์ปริพจนา

๑.๒) การปกครองระบอบสามัคคีธรรม พระพุทธศาสนาได้มีหลักการบริหารนิยธรรม เพื่อประยุกต์ใช้ในการปกครอง ดังนี้

- ๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เพื่อปรึกษาหารือกิจการงาน
- ๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิก
- ๓. ไม่บัญญัติวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ หรือยกเลิกสิ่งที่บัญญัติไว้แล้วตามอำเภอใจของตน โดยไม่ได้ปรึกษาหารือกัน
- ๔. เคารพ ให้เกียรติ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อาวุโสที่มีประสบการณ์
- ๕. ให้เกียรติกุลสตรี กุลกุมารีทั้งหลาย และให้ความคุ้มครองมิให้ถูกข่มเหงรังแกโดยไม่เป็นธรรม
- ๖. เคารพบูชาเจดีย์ ปูชนียสถาน และอนุสาวรีย์ประจำชาติ
- ๗. จัดอารักรักษา บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรมแก่บรรพชิตผู้ทรงศีล

๒) ด้านการจัดระเบียบสังคม สถาบันทางสังคมต่างๆ ที่มีอยู่นั้น ถ้าหากบุคคลในสถาบันไม่ปฏิบัติตนให้ถูกต้อง สถาบันนั้นก็ไม่มีคามมั่นคง พระพุทธศาสนาได้สอนหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญมั่นคงแห่งสถาบันทางสังคมต่างๆ ไว้มากมาย หลักธรรมเรื่อง “ทิศ ๖” จึงเป็นตัวอย่างของการจัดระเบียบสังคมและสอนวิธีที่คนในสังคมนั้นจะต้องปฏิบัติต่อกันให้ถูกต้องเพื่อความมั่นคงและสงบสุขของสถาบัน ดังต่อไปนี้

๒.๑) สถาบันครอบครัว แบ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยาและบิดามารดากับบุตรธิดา โดยมีหน้าที่พึงปฏิบัติต่อกัน ดังนี้

บิดามารดากับบุตรธิดา	
หน้าที่บิดามารดา พึงปฏิบัติต่อบุตรธิดา	๑. ห้ามปรามมิให้ทำชั่ว ๒. อบรมสั่งสอนให้ทำดี ๓. ให้การศึกษาอันเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ๔. เป็นธุระในการจัดหาคู่ครองที่เหมาะสม ๕. มอบทรัพย์สมบัติให้เมื่อถึงโอกาส เช่น วันเกิด วันแต่งงาน เป็นต้น
หน้าที่บุตรธิดา พึงปฏิบัติต่อบิดามารดา	๑. เลี้ยงท่านเมื่อยามชรา ๒. ช่วยทำกิจการงานของท่าน คือ ทำงานที่ท่านมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อย ๓. ดำรงวงศ์สกุล หมายถึง การประพฤติ ปฏิบัติ พยายามดูแลรักษาให้วงศ์สกุลเจริญรุ่งเรืองสืบไป ๔. ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาทสกุล คือ ประพฤติตนให้เป็นคนดี ละเว้นจากความชั่ว ๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ควรทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่าน

สามีกับภรรยา	
หน้าที่สามีพึงปฏิบัติ ต่อภรรยา	๑. ยกย่องให้เกียรติ สมฐานะที่เป็นภรรยา ๒. ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามวงศ์ตระกูล รูปร่างหน้าตา และสติปัญญาของภรรยาตน ๓. ไม่นอกใจภรรยาทั้งต่อหน้าและลับหลัง รวมทั้งต้องมีรักเดียวใจเดียว มีความซื่อสัตย์ ๔. มอบความเป็นใหญ่ในบ้านให้ คือ ให้ภรรยาดูแลกิจการและทรัพย์สินสมบัติในบ้านตามความเหมาะสม ๕. หาเครื่องแต่งตัวมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส
หน้าที่ภรรยาพึงปฏิบัติ ต่อสามี	๑. จัดงานบ้านให้เรียบร้อย ๒. สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี ๓. ไม่นอกใจ ๔. รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้ ๕. ขยัน ข่างจัด ข่างทำการงานทุกอย่าง

๒.๒) สถาบันสังคม แบ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมิตรกับมิตร และนายจ้างกับลูกจ้าง โดยมีหน้าที่พึงปฏิบัติต่อกัน ดังนี้

มิตรกับมิตร		
มิตรมีอุปการะ	๑. เพื่อนประมาทช่วยป้องกันเพื่อน ๒. เพื่อนประมาทช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน	๓. เมื่อมีภัยเป็นที่พึ่งพำนักได้ ๔. มีกิจจำเป็นช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่เพื่อนออกปาก
มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์	๑. บอกความลับแก่เพื่อน ๒. รักษาความลับของเพื่อน	๓. เมื่อมีภัยอันตรายไม่ละทิ้งเพื่อน ๔. แม้ชีวิตก็สละให้เพื่อนได้
มิตรแนะนำประโยชน์	๑. ห้ามมิให้เพื่อนทำความชั่วเสียหาย ๒. เมื่อรู้เห็นว่าสิ่งใดเป็นประโยชน์ก็บอกให้เพื่อนรู้	๓. สนับสนุนให้ทำดี ๔. แนะนำทางดำเนินชีวิตที่ดีให้
มิตรมีใจรัก	๑. เพื่อนสุขเราสุขด้วย ๒. เพื่อนทุกข์เราทุกข์ด้วย ๓. ผู้อื่นติเตียนเพื่อน ก็ช่วยแก้ต่างให้	๔. ผู้อื่นสรรเสริญเพื่อน ก็ช่วยพูดเสริม สนับสนุน

นายจ้างกับลูกจ้าง		
นายจ้างปฏิบัติต่อลูกจ้าง	๑. จัดหางานให้ทำตามความสามารถ ๒. ให้ค่าจ้างเหมาะสมตามความรู้ความสามารถ ๓. จัดสวัสดิการให้ด้วยดี	๔. จัดของพิเศษให้ ๕. ให้มีวันหยุดและพักผ่อนตามโอกาสอันควร
ลูกจ้างปฏิบัติต่อนายจ้าง	๑. เข้าทำงานก่อนนาย คือ เตรียมคอยรับงานที่นายมอบหมายและทำงานสำเร็จเรียบร้อย ๒. เลิกงานหลังนาย คือ พยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ แม้เวลาจะล่วงเลยบ้างก็นึกเสียว่างานของนายสำคัญ ๓. ถือเอาแต่ของที่นายให้ คือ ไม่โลก ไม่เห็นแก่ตัว ๔. ทำงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น ๕. นำความดีของนายและกิจการงานไปเผยแพร่	

๒.๓) สถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย เป็นต้น เป็นสถานที่ให้ความรู้และอบรมสั่งสอนนักเรียนให้มีความรู้ เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณภาพ สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และนำความรู้ที่ได้ร่ำเรียนมาใช้ในการพัฒนาตน พัฒนาสังคมและประเทศชาติ บุคคลสำคัญของสถาบันการศึกษา คือ ครูอาจารย์กับศิษย์ พึงปฏิบัติต่อกันให้ถูกต้องเหมาะสม ดังนี้

ครูอาจารย์กับศิษย์		
ครูอาจารย์ปฏิบัติต่อศิษย์	๑. แนะนำฝึกฝนให้ศิษย์เป็นคนดี ๒. สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ๓. ยกย่องความดีงามของศิษย์ให้ปรากฏ	๔. สอนศิลปวิทยาการให้สิ้นเชิง ๕. ค้ำครองศิษย์ในทิศทั้งหลายของเพื่อน
ศิษย์ปฏิบัติต่อครูอาจารย์	๑. แสดงความเคารพอย่างสูงตามโอกาสที่เหมาะสม ๒. เข้าไปหาเพื่อรับใช้และรับคำแนะนำ ๓. ประนินับดีรับใช้ท่านตามโอกาสอันเหมาะสม	๔. ตั้งใจฟังคำสอนของครูอาจารย์ ๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ คือ การตั้งใจฟังคำสั่งสอนที่ท่านถ่ายทอดด้วยความเคารพอย่างสูง

๒.๔) สถาบันศาสนา พระสงฆ์กับประชาชน พึงปฏิบัติหน้าที่ต่อกันให้ถูกต้องเหมาะสม ดังนี้

พระสงฆ์กับประชาชน		
พระสงฆ์ปฏิบัติต่อประชาชน	๑. ห้ามมิให้ทำชั่ว ๒. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี คือ ส่งเสริมให้กุลบุตรกุลธิดามีน้ำใจโอบอ้อมอารี มีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์	๓. ให้ตั้งอยู่ในความดี ๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ๕. ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง
ประชาชนปฏิบัติต่อพระสงฆ์	๑. จะทำอะไร ก็ทำด้วยเมตตา ๒. จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา ๓. จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา	๔. ต้อนรับด้วยความเต็มใจ ๕. อุบัติภักดิ์ด้วยปัจจัย ๔

๓) ด้านการสร้างสรรค์อารยธรรมให้แก่โลก ปัจจุบันมีผู้นับถือพระพุทธศาสนาทั่วโลก ประมาณ ๕๐๐ ล้านคน (ทั้งเถรวาทและมหายาน) ตลอดเวลาที่ผ่านมาพระพุทธศาสนามีส่วนในการสร้างสรรค์อารยธรรมให้แก่โลก ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๓ ด้าน ดังนี้

๓.๑) ด้านจิตใจ คนโดยทั่วไปมีปัญหาใหญ่ ๒ เรื่อง คือ ทางกายกับทางใจ เรื่องทางกาย ได้แก่ เรื่องของปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค คนส่วนใหญ่แม้จะมีปัจจัย ๔ ครบแล้ว ก็ยังต้องการความสุขทางกายหรือความสุขทางวัตถุที่ดีเลิศขึ้นไป แต่ความสุขทางวัตถุเพียงอย่างเดียวไม่อาจทำให้ชีวิตมนุษย์มีความสุขพอใจและสงบสุขได้ จะเห็นได้ว่าในประเทศที่มีการพัฒนาทางวัตถุแล้ว ผู้คนก็มิได้มีความสุขจริงๆ แต่มีปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด ปัญหาโรคเครียด เป็นต้น และเมื่อคนเรามีความอุดมสมบูรณ์ทางวัตถุถึงจุดจุดหนึ่ง ก็เกิดความเบื่อหน่าย เหนง และว่าเหว่ รู้สึกว่ามีความบกพร่องทางด้านจิตใจ จึงเห็นได้ว่าคนในประเทศที่มีการพัฒนาทางวัตถุสูงๆ จะพากันหันมาให้ความสนใจศึกษาพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ไม่เฉพาะแต่ในประเทศไทยเท่านั้นที่มีชาวตะวันตกเข้ามาบวชเรียนและเข้ามาปฏิบัติธรรม แต่เขายังเดินทางไปประเทศต่างๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนาด้วย

พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งที่ให้อาหารทางใจแก่มนุษย์มาแล้ว ๒,๐๐๐ กว่าปี และ
ยังยืนมาจนถึงปัจจุบัน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของอารยธรรมโลก และมีชาวโลกจำนวนมากที่
เห็นว่าพระพุทธศาสนาสามารถให้คำตอบในเรื่องที่สำคัญที่สุดของชีวิตได้ นั่นคือ เรื่องของจิตใจ
พระพุทธศาสนาจึงได้รับการยอมรับมากขึ้นเรื่อยๆ ว่ามีคุณค่าอย่างยิ่งต่ออารยธรรมของมนุษยชาติ

๓.๒) ด้านวิชาการ พระพุทธศาสนานั้น นอกจากจะเป็นดวงไฟชี้ทางให้มนุษย์ได้
ประสบกับความสงบสุขทางจิตใจแล้ว ยังมีลักษณะเป็นปรัชญา ซึ่งเป็นวิทยาการแขนงหนึ่ง ทั้งนี้
เพราะพระพุทธศาสนาได้อธิบายถึงหลักฐานของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งปวงด้วยวิธีการของเหตุผล
นักวิชาการในประเทศต่างๆ ทั้งในซีกโลกตะวันออกและตะวันตก ได้ศึกษาค้นคว้าและทำการวิจัย
เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนากันอย่างแพร่หลาย ซึ่งในมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก
ต่างก็มีการสอนวิชาพระพุทธศาสนา บางแห่งสอนจนถึงระดับปริญญาเอก หนังสือและเอกสาร
ทางวิชาการที่เกี่ยวกับเรื่องพระพุทธศาสนาก็ถูกตีพิมพ์เป็นภาษาต่างๆ อย่างมากมาย

๓.๓) ด้านวัตถุ นอกจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์จะเป็นส่วนหนึ่งของ
อารยธรรมทางด้านจิตใจของโลกแล้ว พระพุทธศาสนาก็ยังสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นวัตถุให้เป็นมรดกแก่
อารยธรรมของโลกด้วย โดยผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้สร้างพระพุทธรูป เจดีย์ สถูป
วัด และศาสนสถานอื่นๆ ทั่วโลก ศาสนวัตถุเหล่านี้ได้รับการสร้างขึ้นอย่างประณีตด้วยแรงกาย
แรงปัญญา และแรงทรัพย์ที่เกิดจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

๓.๒ พระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างความสงบสุขให้แก่โลก

อุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา คือ การสร้างความสงบสุขแก่ชาวโลก โดยหลักคำสอนที่
เป็นไปเพื่อความสงบสุขแก่โลกมีมากมาย ในที่นี้ขอยกมาเพียงบางประการ ดังต่อไปนี้

๑. พระพุทธศาสนาสอนไม่ให้เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น เช่น หลักคำสอนในศีล ๕ เน้น
การไม่เบียดเบียนตนเอง (ข้อที่ ๕) และการไม่เบียดเบียนคนอื่น ไม่ละเมิดสิทธิ์และของรักของหวง
ของคนอื่น (ข้อ ๑, ๒, ๓, ๔)

๒. พระพุทธศาสนาสอนให้มีเมตตาต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง จะพูด จะทำ จะคิด ก็มี
จิตประกอบด้วยเมตตา มีความรักและอภัยให้ซึ่งกันและกัน ให้ถือว่ามนุษย์ในโลกนี้ถึงแม้ว่าจะ
ต่างเพศ ต่างชาติ ต่างศาสนา ก็ล้วนแต่เป็นเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน
ทั้งสิ้น เป็นเสมือนพี่น้องครอบครัวเดียวกัน เวลาอยู่ร่วมกันมากๆ ย่อมมีบ้างในบางครั้ง
ที่อาจล่วงเกินผู้อื่น โดยเจตนาหรือโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เราก็ต้องรู้จักอดกลั้นและให้อภัยซึ่ง
กันและกัน

๓. พระพุทธศาสนาสอนให้มีความเสียสละ ซึ่งมีความหมาย ๒ นัยด้วยกัน คือ **เสียสละ**
ภายใน คือ ละโลภ โกรธ หลง ความหวงแหน ความยึดติด ความเห็นแก่ตัวออกจากใจ เป็นต้น
และ **เสียสละภายนอก** คือ การเฉลี่ยแบ่งปันวัตถุสิ่งของที่ดินมี สงเคราะห์แก่คนอื่นบ้าง คนเราจะ
อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข จะต้องรู้จักเสียสละให้แกกันและกัน เริ่มด้วยการเสียสละประโยชน์
และความสุขที่ตนมีเฉลี่ยแบ่งปันแก่คนอื่น พระพุทธศาสนาได้สอนขั้นตอนแห่งการเสียสละตั้งแต่
ขั้นต้นๆ จนกระทั่งขั้นสูงสุด คือ การเสียสละแม้กระทั่งชีวิตเพื่อรักษาไว้ซึ่งความถูกต้องดีงามของ
สังคม

๔. พระพุทธศาสนาสอนให้มีความอดทน (ขันติ) และไม่ยึดมั่นในตัวตนเกินไป (อนัตตา)
ธรรมะ ๒ ข้อนี้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันคือ คนจะมีความอดทนได้ดีนั้นจะต้องเป็นคนยึดมั่นในตัวตน
น้อยหรือมีอัตตาเบาบาง ไม่เห็นว่าตนสำคัญมากเสียจนเห็นคนอื่นต่ำต้อยหรือเป็นคนไม่ดี และ
คนเช่นนี้ย่อมสามารถอดทนต่อการด่าว่าหรือการล่วงเกินของคนอื่นได้ ดังนั้น พระพุทธศาสนา
จึงเน้นว่าคนที่ด่าว่าล่วงเกินคนอื่นเป็นคนไม่ดี แต่คนที่ด่าว่าตอบผู้ที่ด่าว่าตนนับว่าเป็นคนที่ไม่ดี
ยิ่งกว่าเสียอีก เพราะฉะนั้น จึงควรรู้จักอดกลั้นและอดทนต่อคำดุด่าเสียดสีของผู้อื่น

๕. พระพุทธศาสนาสอนให้เป็นคนใจกว้าง ยอมรับความแตกต่างได้ คือ สอนให้รู้ความจริงว่า
ในโลกที่มีคนอยู่เป็นจำนวนมากนั้น ย่อมมีความแตกต่างกันในเรื่องต่างๆ มากมาย เราต้องหัดเป็น
คนมีใจกว้างยอมรับความต่างนั้นๆ ได้ เช่น ยอมรับความคิดเห็นหรือความเชื่อถือที่แตกต่าง
 เป็นต้น

๖. พระพุทธศาสนาสอนให้อาษนะความชั่วด้วยความดี ไม่ให้อาษนะความชั่วด้วยความชั่ว
เช่น เขาด่ามาเราด่าตอบไป เขาเอาเปรียบเราหนึ่งเท่าเราเอาเปรียบเขาเพิ่มขึ้นอีกสองเท่า เป็นต้น
อันนี้มิใช่ทางที่ถูกต้อง ยิ่งทำก็ยิ่งเพิ่มความชั่วร้ายขึ้น ดูดั่งเอาน้ำใสโครกล้างด้วยน้ำใสโครก ดังนั้น
พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนว่าพึงอาษนะความชั่วร้ายด้วยความดี เช่น อาษนะคนโกรธด้วยการ
ไม่โกรธตอบ อาษนะคนตระหนี่ด้วยการให้ อาษนะคนพูดเหลวไหลด้วยการพูดความจริง อาษนะ
เวรด้วยการไม่จองเวร เป็นต้น

กล่าวสรุปได้ว่า

พระพุทธศาสนาซึ่งมีถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศอินเดีย ปัจจุบันได้เผยแผ่ไปยังประเทศต่างๆ
ทั่วโลก ถึงแม้ว่าในบางทวีป อาทิ ทวีปอเมริกาใต้ ทวีปแอฟริกา การนับถือพระพุทธศาสนาจะ
ยังคงจำกัดอยู่แต่เฉพาะในกลุ่มชาวเอเชียด้วยกันก็ตาม แต่ในอนาคตอันใกล้คงมีชาวพื้นเมือง
หันมายอมรับนับถือพระพุทธศาสนากันมากขึ้น ทั้งนี้ พระพุทธศาสนาได้พิสูจน์ให้สังคมโลก
ประจักษ์แล้วว่าหลักธรรมของพระพุทธเจ้าสามารถนำไปใช้ประโยชน์ หรือเป็นแนวทางใน
การดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี และช่วยสร้างความสงบสุขให้แก่มวลมนุษยชาติอีกด้วย

คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้

- ๑ จงเปรียบเทียบแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยโบราณและสมัยปัจจุบันมาพอสังเขป
- ๒ นอกจากทวีปเอเชียแล้ว พระพุทธศาสนามีโอกาสยังรากลึกลงในทวีปใด
- ๓ การที่ประเทศจีนยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดผลดีต่อประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาอย่างไร
- ๔ เพราะเหตุใดในปัจจุบันชาวตะวันตกจึงให้ความสนใจในพระพุทธศาสนาอย่างมาก
- ๕ การจะทำให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปอย่างกว้างขวางนั้น ควรปฏิบัติอย่างไร

กิจกรรมสร้างสรรค์พัฒนาการเรียนรู้

กิจกรรมที่ ๑	นักเรียนแบ่งกลุ่ม ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเผยแผ่และการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศต่างๆ แล้วจัดทำเป็นรายงานส่งครูผู้สอน พร้อมออกมานำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน
กิจกรรมที่ ๒	เชิญวิทยากรมาบรรยายเกี่ยวกับการเผยแผ่และการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศต่างๆ จากนั้นให้นักเรียนเขียนสรุปความรู้ที่ได้รับส่งครูผู้สอน
กิจกรรมที่ ๓	ให้นักเรียนในชั้นเรียนร่วมกันจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการเผยแผ่และการนับถือพระพุทธศาสนาในโลกปัจจุบัน

พุทธศาสนสุภาษิต

ปญฺญา นรานํ รตน์ : ปัญญาเป็นรัตนะของนรชน